

บทที่ 5

สรุปผลการศึกษา และข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่อง “อัตมโนทัศน์ของเด็กและเยาวชนที่กระทำผิด” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเปรียบเทียบอัตมโนทัศน์ของเด็กและเยาวชนที่อยู่ระหว่างการสอบสวนหรือพิจารณาคดีในความควบคุมดูแลของสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน กับเด็กและเยาวชนที่อยู่ระหว่างการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยของศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชน เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านครอบครัวและสังคมกับอัตมโนทัศน์ของเด็กและเยาวชนที่กระทำผิด และเพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยแวดล้อมภายในศูนย์/สถานแรกรับฯ ของสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน และปัจจัยแวดล้อมภายในศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชน กับอัตมโนทัศน์ของเด็กและเยาวชนที่กระทำผิด

การศึกษานี้ได้ศึกษาค้นคว้าจากเอกสารทางวิชาการ บทความ วิทยานิพนธ์ และงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องทั้งในประเทศและต่างประเทศ โดยมีกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษา คือ เด็กและเยาวชนที่อยู่ระหว่างการสอบสวนหรือพิจารณาคดีในความควบคุมดูแลของสถานพินิจฯ จำนวน 235 คน และเด็กและเยาวชนที่อยู่ระหว่างการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยของศูนย์ฝึกและอบรมฯ จำนวน 100 คน โดยดำเนินการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ คือ แบบสอบถาม ซึ่งใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยข้อมูลที่ได้จากการศึกษาผู้ศึกษาได้นำมาวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติ ด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปสำหรับการวิจัยทางสังคมหรือโปรแกรม SPSS ในการคำนวณและวิเคราะห์ทางสถิติ ได้แก่ ค่าร้อยละ (Percentage) ค่ามัชฌิมเลขคณิต (Mean) ค่าเฉลี่ยเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) การทดสอบค่าที (T-test) และการหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน (Pearson Product Moment Correlation Coefficient) นอกจากนี้ผู้ศึกษายังได้ใช้แบบสัมภาษณ์เพื่อการศึกษาข้อมูลเชิงคุณภาพ จากเด็กและเยาวชนที่อยู่ระหว่างการสอบสวนหรือพิจารณาคดีในความควบคุมดูแลของสถานพินิจฯ จำนวน 3 คน และเด็กและเยาวชนที่อยู่ระหว่างการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยของศูนย์ฝึกและอบรมฯ จำนวน 3 คน ซึ่งข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์ได้นำมาวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยการจำแนกถ้อยคำหรือข้อความที่กลุ่มตัวอย่างแสดงความคิดเห็นเพื่อนำมาสนับสนุนข้อมูลในเชิงปริมาณ

สรุปผลการศึกษา

1. ข้อมูลพื้นฐานของเด็กและเยาวชน

ข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มประชากรที่ใช้ในการศึกษาทั้ง 2 กลุ่ม พบว่า เด็กและเยาวชนที่อยู่ระหว่างการสอบสวนหรือพิจารณาคดีในความควบคุมดูแลของสถานพินิจฯ และเด็กและเยาวชนที่อยู่ระหว่างการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยของศูนย์ฝึกและอบรมฯ มีข้อมูลพื้นฐานที่คล้ายคลึงกัน คือ โดยส่วนใหญ่เป็นเพศชาย อายุระหว่าง 15-18 ปี ระดับการศึกษาสูงสุดก่อนถูกจับกุม คือ ระดับประถมศึกษา ถูกจับกุมดำเนินคดีเป็นครั้งแรก ฐานความผิดส่วนใหญ่เป็นความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด ระยะเวลาที่อยู่ภายในศูนย์/สถานแรกรับฯ หรือศูนย์ฝึกและอบรมฯ คือ ตั้งแต่ 1 เดือนขึ้นไป-6 เดือน สำหรับประสบการณ์ที่มีต่อกระบวนการยุติธรรมนั้น เด็กและเยาวชนทั้ง 2 กลุ่ม มีประสบการณ์ที่ดีต่อกระบวนการยุติธรรม โดยเด็กและเยาวชนที่อยู่ระหว่างการสอบสวนหรือพิจารณาคดีในความควบคุมดูแลของสถานพินิจฯ มีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 6.73 จากคะแนนรวม 10 คะแนน ซึ่งใกล้เคียงกับเด็กและเยาวชนที่อยู่ระหว่างการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยของศูนย์ฝึกและอบรมฯ ที่มีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 6.66

2. ปัจจัยด้านครอบครัวและสังคม

เมื่อพิจารณาถึงสภาพแวดล้อมรอบ ๆ ตัวเด็กและเยาวชนที่กระทำผิด ได้แก่ การอบรมเลี้ยงดูจากครอบครัว สัมพันธภาพในครอบครัว ความสัมพันธ์กับเพื่อน สภาพแวดล้อมของโรงเรียน และการรับรู้ข่าวสารจากสื่อมวลชน ปรากฏผลการศึกษาดังนี้

เด็กและเยาวชนทั้ง 2 กลุ่มได้รับการอบรมเลี้ยงดูจากครอบครัวและมีความสัมพันธ์กับเพื่อนในระดับมาก ในขณะที่สภาพแวดล้อมของโรงเรียนและการรับรู้ข้อมูลข่าวสารจากสื่อมวลชนที่เหมาะสมอยู่ในระดับปานกลาง สำหรับสัมพันธภาพในครอบครัวของเด็กและเยาวชนที่อยู่ระหว่างการสอบสวนหรือพิจารณาคดีในความควบคุมดูแลของสถานพินิจฯ อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}=3.62$) แตกต่างจากเด็กและเยาวชนที่อยู่ระหว่างการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยของศูนย์ฝึกและอบรมฯ ที่มีสัมพันธภาพในครอบครัวอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.68$) เมื่อพิจารณาถึงปัจจัยด้านครอบครัวและสังคมในภาพรวม พบว่า เด็กและเยาวชนที่อยู่ระหว่างการสอบสวนหรือพิจารณาคดีในความควบคุมดูแลของสถานพินิจฯ อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}=3.59$) ในขณะที่เด็กและเยาวชนที่อยู่ระหว่างการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยของศูนย์ฝึกและอบรมฯ มีปัจจัยด้านครอบครัวและสังคมในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.70$)

3. ปัจจัยแวดล้อมภายในศูนย์/สถานแรกรับฯ ของสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน และปัจจัยแวดล้อมภายในศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชน

สภาพแวดล้อมภายในศูนย์/สถานแรกรับฯ ของสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน และศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชน เป็นสภาพแวดล้อมที่สำคัญประการหนึ่งของเด็กและเยาวชนที่กระทำผิด โดยผลการศึกษาปรากฏดังนี้

เด็กและเยาวชนที่อยู่ระหว่างการสอบสวนหรือพิจารณาคดีในความควบคุมดูแลของสถานพินิจฯ เห็นด้วยกับการจัดบริการสังคมในด้านต่าง ๆ ($\bar{X}=3.73$) และการแก้ไขฟื้นฟูเบื้องต้น ($\bar{X}=3.72$) ในขณะที่มีความคิดเห็นในระดับไม่แน่ใจต่อการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ศูนย์/สถานแรกรับฯ ($\bar{X}=3.63$) และการบังคับใช้กฎระเบียบ ($\bar{X}=3.47$) สำหรับเด็กและเยาวชนที่อยู่ระหว่างการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยของศูนย์ฝึกและอบรมฯ มีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วยกับผลการฝึกอบรมที่ส่งผลต่อเด็กและเยาวชน ($\bar{X}=4.28$) การเข้ารับการฝึกอบรม ($\bar{X}=3.96$) และการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ ($\bar{X}=3.83$) ในขณะที่มีความคิดเห็นในระดับไม่แน่ใจต่อปัญหาหรือข้อขัดข้องที่เกิดขึ้นในระหว่างการฝึกอบรม ($\bar{X}=2.62$)

สำหรับปัจจัยแวดล้อมภายในศูนย์/สถานแรกรับฯ และปัจจัยแวดล้อมภายในศูนย์ฝึกและอบรมฯ ในภาพรวม พบว่า เด็กและเยาวชนที่อยู่ระหว่างการสอบสวนหรือพิจารณาคดีในความควบคุมดูแลของสถานพินิจฯ มีความคิดเห็นอยู่ในระดับไม่แน่ใจ ($\bar{X}=3.64$) สำหรับเด็กและเยาวชนที่อยู่ระหว่างการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยของศูนย์ฝึกและอบรมฯ มีความคิดเห็นอยู่ในระดับเห็นด้วย ($\bar{X}=3.89$)

4. อัตมโนทัศน์ของเด็กและเยาวชนที่กระทำผิด

เด็กและเยาวชนทั้ง 2 กลุ่ม มีอัตมโนทัศน์ด้านความเป็นเอกลักษณ์ ด้านร่างกาย ด้านครอบครัว ด้านความพึงพอใจในตนเอง ด้านสังคม ด้านศีลธรรมจรรยา และโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง สำหรับอัตมโนทัศน์ด้านส่วนตัวนั้น เด็กและเยาวชนที่อยู่ระหว่างการสอบสวนหรือพิจารณาคดีในความควบคุมดูแลของสถานพินิจฯ มีอัตมโนทัศน์ด้านส่วนตัวอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}=3.48$) ในขณะที่เด็กและเยาวชนที่อยู่ระหว่างการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยของศูนย์ฝึกและอบรมฯ มีอัตมโนทัศน์ด้านส่วนตัวอยู่ในระดับสูง ($\bar{X}=3.74$)

5. ความแตกต่างระหว่างอัตมโนทัศน์ของเด็กและเยาวชนที่อยู่ระหว่างการสอบสวนหรือพิจารณาคดีในความควบคุมดูแลของสถานพินิจฯ กับอัตมโนทัศน์ของเด็กและเยาวชนที่อยู่ระหว่างการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยของศูนย์ฝึกและอบรมฯ

เด็กและเยาวชนที่อยู่ระหว่างการสอบสวนหรือพิจารณาคดีในความควบคุมดูแลของสถานพินิจฯ และเด็กและเยาวชนที่อยู่ระหว่างการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยของศูนย์ฝึกและอบรมฯ มีอัตมโนทัศน์ด้านความเป็นเอกลักษณ์ ด้านส่วนตัว ด้านสังคม ด้านร่างกาย และโดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยเด็กและเยาวชนที่อยู่ระหว่างการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยของศูนย์ฝึกและอบรมฯ มีค่าเฉลี่ยของอัตมโนทัศน์ในด้านต่าง ๆ ที่กล่าวข้างต้น สูงกว่าค่าเฉลี่ยของเด็กและเยาวชนที่อยู่ระหว่างการสอบสวนหรือพิจารณาคดีในความควบคุมดูแลของสถานพินิจฯ ($\bar{X}=3.45$ และ $\bar{X}=3.30$ ตามลำดับ)

6. ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านครอบครัวและสังคมกับอัตมโนทัศน์ของเด็กและเยาวชนที่กระทำผิด

6.1 ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านครอบครัวและสังคมกับอัตมโนทัศน์ของเด็กและเยาวชนที่อยู่ระหว่างการสอบสวนหรือพิจารณาคดีในความควบคุมดูแลของสถานพินิจฯ

การอบรมเลี้ยงดูจากครอบครัว สัมพันธภาพในครอบครัว และสภาพแวดล้อมของโรงเรียน เป็นปัจจัยด้านครอบครัวและสังคมที่มีความสัมพันธ์กับอัตมโนทัศน์ของเด็กและเยาวชนในทุกด้าน เช่นเดียวกับปัจจัยด้านครอบครัวและสังคมในภาพรวมที่มีความสัมพันธ์กับอัตมโนทัศน์ของเด็กและเยาวชนในทุกด้านเช่นกัน โดยเป็นความสัมพันธ์ทางบวก กล่าวคือ เด็กและเยาวชนที่อยู่ในสภาพครอบครัวและสังคมที่ดีจะมีอัตมโนทัศน์ทุกด้านอยู่ในระดับสูง

6.2 ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านครอบครัวและสังคมกับอัตมโนทัศน์ของเด็กและเยาวชนที่อยู่ระหว่างการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยของศูนย์ฝึกและอบรมฯ

สัมพันธภาพในครอบครัว สภาพแวดล้อมในโรงเรียน และการรับรู้ข่าวสารจากสื่อมวลชนเป็นปัจจัยด้านครอบครัวและสังคมที่มีความสัมพันธ์กับอัตมโนทัศน์ของเด็กและเยาวชนในด้านต่าง ๆ ตั้งแต่ 5 ด้านขึ้นไป สำหรับปัจจัยด้านครอบครัวและสังคมในภาพรวมนั้นมีความสัมพันธ์กับอัตมโนทัศน์ของเด็กและเยาวชนในทุกด้าน ยกเว้นอัตมโนทัศน์ด้านร่างกาย โดยเป็นความสัมพันธ์ทางบวก กล่าวคือ เด็กและเยาวชนที่อยู่ในสภาพครอบครัวและสังคมที่ดีจะมีอัตมโนทัศน์ในด้านต่าง ๆ ในระดับสูง

7. ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยแวดล้อมภายในศูนย์/สถานแรกรับฯ ของสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน และปัจจัยแวดล้อมภายในศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชน กับอัตมโนทัศน์ของเด็กและเยาวชนที่กระทำผิด

7.1 ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยแวดล้อมภายในศูนย์/สถานแรกรับฯ ของสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน กับอัตมโนทัศน์ของเด็กและเยาวชนที่อยู่ระหว่างการสอบสวนหรือพิจารณาคดีในความควบคุมดูแลของสถานพินิจฯ

การบังคับใช้กฎระเบียบ การปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ และความคิดเห็นเกี่ยวกับการแก้ไขฟื้นฟูเบื้องต้น เป็นปัจจัยแวดล้อมภายในศูนย์/สถานแรกรับฯ ที่มีความสัมพันธ์กับอัตมโนทัศน์ของเด็กและเยาวชนในทุกด้าน เช่นเดียวกับปัจจัยแวดล้อมภายในศูนย์/สถานแรกรับฯ ในภาพรวม ที่มีความสัมพันธ์กับอัตมโนทัศน์ของเด็กและเยาวชนในทุกด้าน โดยเป็นความสัมพันธ์ทางบวก กล่าวคือ เด็กและเยาวชนที่เห็นด้วยกับสภาพแวดล้อม ภายในศูนย์/สถานแรกรับฯ หรือเห็นว่าสภาพแวดล้อมภายในศูนย์/สถานแรกรับฯ มีความเหมาะสมนั้น จะมีอัตมโนทัศน์ทุกด้านในระดับสูง

7.2 ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยแวดล้อมภายในศูนย์ฝึกและอบรมฯ กับอัตมโนทัศน์ของเด็กและเยาวชนที่อยู่ระหว่างการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยของศูนย์ฝึกและอบรมฯ

การปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ศูนย์ฝึกและอบรมฯ มีความสัมพันธ์กับอัตมโนทัศน์ของเด็กและเยาวชนในทุกด้าน โดยเป็นความสัมพันธ์ทางบวก กล่าวคือ เด็กและเยาวชนที่มีความเห็นด้วยกับการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่หรือได้รับการปฏิบัติจากเจ้าหน้าที่ที่เหมาะสมจะมีอัตมโนทัศน์ในทุกด้านในระดับสูง ในขณะที่ปัญหาหรือข้อขัดข้องที่เกิดขึ้นในระหว่างการฝึกอบรม และปัจจัยแวดล้อมภายในศูนย์ฝึกและอบรมฯ ในภาพรวม มีความสัมพันธ์กับอัตมโนทัศน์ในทุกด้าน ยกเว้นอัตมโนทัศน์ด้านร่างกาย สำหรับปัญหาหรือข้อขัดข้องที่เกิดขึ้นในระหว่างการฝึกอบรมมีความสัมพันธ์ทางลบกับอัตมโนทัศน์ของเด็กและเยาวชน กล่าวคือ เด็กและเยาวชนที่มีปัญหาหรือข้อขัดข้องเกิดขึ้นในระหว่างที่อยู่ภายในศูนย์ฝึกและอบรมฯ จะมีอัตมโนทัศน์ในด้านต่าง ๆ ในระดับต่ำ ในขณะที่ปัจจัยแวดล้อมภายในศูนย์ฝึกและอบรมฯ ในภาพรวมมีความสัมพันธ์ทางบวกกับอัตมโนทัศน์ของเด็กและเยาวชน หรือก็คือ เด็กและเยาวชนที่เห็นด้วยกับปัจจัยแวดล้อมภายในศูนย์ฝึกและอบรมฯ จะมีอัตมโนทัศน์ในด้านต่าง ๆ ในระดับสูง

8. สรุปผลการทดสอบสมมติฐาน

ตารางที่ 5.1

สรุปผลการทดสอบสมมติฐาน

สมมติฐาน	อัตมโนทัศน์ในแต่ละด้าน							
	ร่างกาย	ศีลธรรมจรรยา	ส่วนตัว	ครอบครัว	สังคม	ความเป็นเอกลักษณะ	ความพึงพอใจในตนเอง	รวม
เด็กและเยาวชนที่อยู่ระหว่างการสอบสวนหรือพิจารณาคดีฯ มีอัตมโนทัศน์ที่แตกต่างจากเด็กและเยาวชนที่อยู่ระหว่างการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย	✓		✓		✓	✓		✓
ปัจจัยด้านครอบครัวและสังคมมีความสัมพันธ์กับอัตมโนทัศน์ของเด็กและเยาวชนที่อยู่ระหว่างการสอบสวนหรือพิจารณาคดีฯ	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
ปัจจัยด้านครอบครัวและสังคมมีความสัมพันธ์กับอัตมโนทัศน์ของเด็กและเยาวชนที่อยู่ระหว่างการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยฯ		✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
ปัจจัยแวดล้อมภายในศูนย์/สถานแรกรับฯ มีความสัมพันธ์กับอัตมโนทัศน์ของเด็กและเยาวชนที่อยู่ระหว่างการสอบสวนหรือพิจารณาคดีฯ	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
ปัจจัยแวดล้อมภายในศูนย์ฝึกและอบรมฯ มีความสัมพันธ์กับอัตมโนทัศน์ของเด็กและเยาวชนที่อยู่ระหว่างการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยฯ		✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓

✓ มีความแตกต่าง/สัมพันธ์กัน

ข้อเสนอแนะของผู้ศึกษา

จากการศึกษาครั้งนี้ ผู้ศึกษามีข้อเสนอแนะบางประการเพื่อเป็นข้อมูลเบื้องต้นในการพัฒนาอัตมโนทัศน์ของเด็กและเยาวชนที่กระทำผิด เพื่อให้เด็กและเยาวชนกลุ่มนี้อยู่ในสภาพแวดล้อมที่สามารถช่วยพัฒนาความคิดความรู้สึกที่ดีต่อตนเองอย่างเหมาะสมต่อไป โดยมีข้อเสนอแนะดังนี้

ข้อเสนอแนะต่อการพัฒนาอัตมโนทัศน์ของเด็กและเยาวชนที่อยู่ระหว่างการสอบสวนหรือพิจารณาคดีในความควบคุมดูแลของสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน

1. โรงเรียนควรมีบริเวณที่กว้างขวางเพียงพอที่จะให้เด็กและเยาวชนได้ร่วมทำกิจกรรมต่าง ๆ รวมถึงมีวัสดุอุปกรณ์ที่ทันสมัยและเพียงพอต่อการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน
2. ครูผู้สอนควรมีความเป็นกันเอง ให้ความช่วยเหลือ ให้คำแนะนำปรึกษา และให้การอบรมตักเตือนที่เหมาะสม
3. ศูนย์/สถานแรกรับฯ ควรคำนึงถึงกฎระเบียบและข้อบังคับที่เหมาะสมกับช่วงวัยของเด็กและเยาวชนที่อยู่ภายในความควบคุมดูแล รวมถึงควรมีการชี้แจงถึงเหตุผลของการปฏิบัติตามกฎข้อบังคับ และเมื่อมีการละเมิดกฎเกณฑ์ควรมีการลงโทษอย่างเหมาะสม
4. ศูนย์/สถานแรกรับฯ ควรมีการจัดกิจกรรมที่มีความหลากหลายและให้เด็กและเยาวชนสามารถเลือกเรียนหรือทำได้ตามความสนใจและความถนัด ซึ่งเป็นสิ่งที่จะช่วยให้เด็กร่วมมือในการทำกิจกรรมและช่วยให้เด็กรับรู้ถึงความสามารถและศักยภาพของตนเอง
5. เจ้าหน้าที่ควรมีบุคลิกภาพที่อบอุ่นเป็นกันเอง มีทัศนคติที่ดีต่อเด็กและเยาวชนที่กระทำผิด ควรให้ความสนใจและเต็มใจในการให้ความช่วยเหลือหรือตอบข้อซักถามต่าง ๆ รวมถึงการให้คำแนะนำเกี่ยวกับการปฏิบัติตัวของเด็กและเยาวชนขณะอยู่ในศูนย์/สถานแรกรับฯ

ข้อเสนอแนะต่อการพัฒนาอัตมโนทัศน์ของเด็กและเยาวชนที่อยู่ระหว่างการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยของศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชน

1. โรงเรียนควรเป็นแหล่งเรียนรู้ทั้งทางวิชาการและการสร้างสรรค์ศักยภาพที่เหมาะสม รวมถึงการปรับกฎระเบียบเพื่อให้สอดคล้องกับช่วงวัยของเด็กและเยาวชน
2. ครูผู้สอนควรรัก เข้าใจ เอาใจใส่ และคำนึงถึงความแตกต่างทั้งด้านพื้นฐานทางสังคมและความสามารถทางวิชาการของเด็กและเยาวชน รวมถึงการมีทัศนคติที่ดีต่อเด็กและเยาวชนอันเป็นปัจจัยที่สำคัญในการพัฒนาอัตมโนทัศน์ที่เหมาะสม
3. สื่อมวลชนควรนำเสนอข่าวสารอย่างตรงไปตรงมา นำเสนอสิ่งที่ดี และเป็นตัวอย่างที่น่าชมเชย รวมถึงพ่อแม่ผู้ปกครองควรดูแลเรื่องการรับรู้ข้อมูลข่าวสารอย่างใกล้ชิด โดยแนะนำรายการที่มีสาระมีความรู้ที่มีประโยชน์
4. เจ้าหน้าที่ภายในศูนย์ฝึกและอบรมฯ ควรให้ความเข้าใจและยอมรับเด็กและเยาวชน ให้ความสนใจ ช่วยเหลือ และตอบข้อซักถามต่าง ๆ ที่เด็กเกิดความสงสัยหรือวิตกกังวล
5. เจ้าหน้าที่ภายในศูนย์ฝึกและอบรมฯ ควรให้ความสำคัญกับเด็กและเยาวชนที่อยู่ในความดูแล เพื่อแก้ไขปัญหาหรือข้อขัดข้องต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นเป็นรายบุคคล เพราะเมื่อแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นได้แล้ว จะช่วยให้เด็กและเยาวชนได้รับประโยชน์จากการฝึกอบรมอย่างแท้จริง

ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

1. ในการทำวิจัยครั้งต่อไป ควรทำการวิจัยในทำนองเดียวกันกับเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดให้กว้างขวางขึ้น อาทิ ในระดับจังหวัด ระดับภูมิภาค และระดับประเทศ เพื่อให้สามารถประยุกต์ใช้ผลการวิจัยกับประชากรได้กว้างขวางยิ่งขึ้น
2. ศึกษาถึงปัจจัยอื่น ๆ ที่อาจจะมีความสัมพันธ์หรือมีอิทธิพลต่ออัตมโนทัศน์ของเด็กและเยาวชนที่กระทำผิด เช่น ทัศนคติของครอบครัวที่มีต่อเด็ก ฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว สภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัย เป็นต้น เพื่อค้นหาตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กับอัตมโนทัศน์ของเด็กและเยาวชนที่กระทำผิด
3. ศึกษาถึงกิจกรรมการแก้ไขฟื้นฟูและฝึกอบรมเด็กและเยาวชนที่ช่วยส่งเสริมและพัฒนาอัตมโนทัศน์ในด้านต่าง ๆ ของเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดได้อย่างมีประสิทธิภาพ